

*Міністерство освіти і науки України  
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА  
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА**

*Тема: «Економічна ефективність підприємства малого бізнесу в умовах економічної рецесії»*

*Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*

*Освітня програма 6.076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*

*Завідувач кафедри: \_\_\_\_\_ /Карінцева О.І./*

*Керівник роботи: \_\_\_\_\_ /Карпіщенко О.І./*

*Виконавець: \_\_\_\_\_ /Сорокоумов І.О./*

*Група: \_\_\_\_\_ ЕН-82/2не*

**Суми 2022**

## Анотація

Дипломна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, та списку використаних джерел; 6 таблиць, 40 сторінок.

Метою дипломної роботи являється виявлення особливостей розвитку суб'єктів малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності.

Дослідження проведено шляхом аналізу навчальної літератури, статистичних даних, порівняння даних за різні періоди, їх об'єднання та виявлення ключових тезисів.

У вступі визначено актуальність досліджуваної проблеми, предмет і об'єкт дослідження, а також мета та цілі роботи.

У першому розділі розглянуто теоретичну складову з цієї теми, досліджено особливості розвитку малого підприємства в умовах порушення макроекономічної стабільності.

У другому розділі виконано аналіз функціонування підприємств малого бізнесу у період кризи 2020 року.

У третьому розділі сформовано пріоритети державної фінансової підтримки малого бізнесу в Україні.

У висновку підсумовано результати цієї роботи та сформульовано фінальні висновки.

Ключові слова: рецесія, мале підприємництво, фактори розвитку, проблеми, діяльність, економіка, регулювання, основа розвитку, діяльність, ризики, криза.

### Summary:

Thesis consists of an introduction, three sections, a conclusion, and a list of sources used; 6 tables, 40 pages.

The purpose of the thesis is to clarify the peculiarities of the development of small businesses in the context of macroeconomic stability.

The research was conducted by analyzing the educational literature, statistical data, comparing data for different periods, combining them and identifying key theses.

The introduction identifies the relevance of the research problem, the subject and object of research, as well as the purpose and objectives of the work.

In the first section the theoretical component on this topic is considered, the peculiarities of small enterprise development in the conditions of macroeconomic stability violation are investigated.

The second section analyzes the functioning of small businesses during the crisis of 2020.

In the third section the priorities of the state financial support of small business in Ukraine are formed.

The conclusion summarizes the results of this work and formulates the final conclusions.

Key words: recession, small business, factors of development, problems, activity, economy, regulation, basis of development, activity, risks, crisis.

## ЗМІСТ

ВСТУП .....	5
1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОРУШЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ .....	8
1.1 Мале підприємництво та його функції у нинішній економіці .....	8
1.2 Критерії формулювання суб'єктів малого підприємництва .....	10
1.3 Розвиток суб'єктів малого підприємництва в Україні .....	13
1.4 Плани уряду, щодо розвитку малого бізнесу .....	17
2 АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ПЕРІОД КРИЗИ 2020 РОКУ .....	20
2.1 Вплив підприємств малого бізнесу на економіку країни .....	20
2.2 Значення та особливості малих підприємств .....	21
2.3 Підтримка малих підприємств у період рецесії .....	24
3 ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ .....	28
3.1 Чинники, які заважають державі підтримувати малі підприємства .....	28
3.2 Структурні реформи в економіці для малого підприємства .....	30
3.3 Система оподаткування та програми для допомоги малим підприємствам .....	37
ВИСНОВОК .....	41
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА .....	43

## ВСТУП

Епідемія COVID-19 негативно вплинула на світову економіку та погано відзначилась на багатьох національних економіках. Можна сказати, що за короткий проміжок часу, пандемія змінила стійкий світовий порядок, розітнула макроекономічний баланс, викликала загрозу для населення та його здоров'ю, позначилася на більшості сфер життя. Карантинні заходи, які вводились задля боротьби із розповсюдженням епідемії, стали проблемою не тільки для громадян та державних урядів, а й для підприємницького сектору.

У роботодавців виникли проблеми, які пов'язані з епідемією та обмежувальними карантинних заходів, порушеною макроекономічної рівноваги та економічної рецесії, з вимогою реалізовувати новітні підходи до створення та організації робочого часу. Порівнюючи малий сектор підприємництва із середнім та великим, то він є більш вразливим до навколишніх шоків.

У дипломній роботі пояснюється важлива роль малого підприємництва у роботі нинішньої змішаної економіки. Розглянуто кількісні класифікаційні параметри малого підприємництва в Україні, а також в світі; висвітлено, що до категорії «мале підприємництво» належать фізичні особи-підприємці, суб'єкти мікро- й малого підприємництва.

Показаний рух провідних даних розвитку малого підприємництва в країні до пандемії. Розбір динаміки даних показників вказує на малу підтримку з боку держави у період до епідемії. Виявлено особливості розвитку та утруднення, що стають на заваді активному розвитку малого підприємництва як у період до порушення макроекономічної стабільності, так і під час неї. Таким чином, без спрямованої державної допомоги мале підприємництво має мало шансів на існування.

У дипломній роботі розглядається до яких робіт удається український уряд з метою прискорення розвитку малого підприємництва в умовах економічної нестійкості. Встановлюється, що саме з малим підприємництвом країна поєднує сподівання на стрімкі позитивні структурні переміни в

економіці, вихід з економічної рецесії, відновлення постійності та утворення умов для нового економічного зростання.

Постановка проблеми: коронавірусна хвороба зіпсувала макроекономічну стійкість та зумовила одну з жахливих криз за минулі десятиліття в усіх країнах. Порушення макроекономічної стабільності, а також кризові процеси несуть у собі, як результат зменшення економічної активності й зниження валового внутрішнього продукту, збільшення рівня безробіття, порушення цінової стабільності.

Карантинні заходи протягом 2020 – 2021, які були потрібні для перешкодження пандемії, стали водночас небувалим закликком не тільки для національних управлінь та людей, а й для малого підприємництва. Запровадження обмежувальних заходів спричинило численні негативні результати для бізнесу: часткове чи повне припинення діяльності частини підприємств, утруднення логістики, звільнення частини працівників, надання тимчасових відпусток, необхідні зменшення тривалості робочого дня/тижня, зменшення прибутків, а також знищення ланцюгів поставок. Чимала чисельність виробництв різноманітних секторів економіки зіштовхнулася з неможливістю виконувати господарську діяльність, позбулася доходів та виявилася в незручному становищі на межі провалу та закриття. Були суттєво обмежені діяльності інших підприємств. Чимало підприємств опинилися перед нелегким вибором, а саме збереження персоналу чи утримання бізнесу.

На практиці ми можемо спостерігати, що великий, доволі стрімко пристосовується до закликів економічних криз, містить певний фінансовий резерв для не допущення банкрутства. Водночас найсильніше чутливими у сучасних умовах порушення макроекономічної стабільності виявилися суб'єкти малого підприємництва, котрі не володіють достатніми «подушками безпеки». Велика кількість суб'єктів малого підприємництва (приблизно 4 мільйони робочих місць) лишилися до 75% доходів. За оцінками програми розвитку ООН, котрі були проведені в жовтні 2020 року, із за пандемії COVID-19 більше

10% вітчизняних малих, а також середніх підприємств попали на межу банкрутства й можуть незабаром закрити власний бізнес.

Насьогодні працівники малого підприємництва в Україні й по всьому світу турбуються щодо пристосування до нового становища в економіці. Цьому допомагають як спрямована державна підтримка, так і особисті старання підприємців. Карантинні заходи це не тільки негативні наслідки, а й відкриття допоміжних перспектив. Мається на увазі здійснення новітніх шансів в організації трудових взаємозв'язків у зв'язку з впровадженням гнучкого розпорядку роботи, а також дистанційної праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато експертів та науковців присвятили свої роботи щодо економічного змісту малого підприємництва, його основних проблем та його значущості. С.Брю, Р.Галагера, П.Друкера, Х.Міленбуша, М.Мескона, С.Паркера, Д.Речмена, П.Хейне, А.Хоскінга, Й.Шумпера увійшли до числа авторитетних західних дослідників умов утворення та різних аспектів діяльності малого підприємництва. З.Варналій, Т.Ковальчук, І.Мазур, Є.Панченко, В.Сизоненко, Н.Соболь, Л.Чуприна, С.Юзовицька та інші видатні українські дослідники малого підприємництва. В Україні недостатньо вивчені особливості розвитку малого підприємництва, не дивлячись на зростаючу чисельність публікувань, присвячених різним аспектам діяльності малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стійкості через коронавірусну хворобу.

Метою дипломної роботи являється виявлення особливостей розвитку суб'єктів малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності.

Цілі дипломної роботи: розібрати чинники, які заважають результативній реалізації державної фінансової підтримки в новітніх умовах та розкрити пріоритети державної фінансової політики, які допомагатимуть розвитку малого підприємництва та вирішенню проблем.

## 1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОРУШЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

### 1.1 Мале підприємництво та його функції у нинішній економіці

Вітчизняне підприємництво розвивається під впливом загальносвітових тенденцій, що обумовлені перш за все, пандемією, подальшою цифровізацією економічних процесів[12,20,21,22,23,26,33,34], переходом на альтернативні джерела енергії[15,17,25,27,28,30,31,32,25,36,37,38]. Все це визначає вектори розвитку як для окремих підприємств так й економіки вцілому.

У нинішній економіці більш усього популярним визначення поняття малого підприємства стало його зіставлення із власним підприємництвом, або із його об'єктом, а саме малим підприємством чи фірмою, яка може самостійно виконувати свої функції. Мале підприємництво за рахунок власних коштів є самостійною регулярною інноваційною діяльністю громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою одержання підприємницького доходу[13,14,16, 18,19,24,29].

Мале підприємництво має свою власну особливість, котра обумовлює його економічне значення. Внаслідок чого категоріальне формулювання цього поняття має об'єднувати у собі загальновидові, а також особливі ознаки підприємництва. До того ж, значення понять «мале підприємництво» та «мале підприємство» не варто прирівнювати, штучно обмежуючи зміст першого. Поняття «мале підприємництво» визначає певний економічний процес, а малі підприємства являються справжніми суб'єктами економічної діяльності. Сектор малого підприємництва являється вкрай різним за своїм складом та за своєю організацією. У ньому перебуває велика різноманітність економічних гравців. Незважаючи на малі підприємства до нього належать різні мікросуб'єкти. До цих мікросуб'єктів належать приватні особи-підприємці та мікропідприємства з малою продуктивністю. Кожен з них має свою мету діяльності та особливості, визначається індивідуальними перевагами і недоліками.

У такий спосіб, мале підприємництво являє собою особливий підвид підприємництва, який можна порівняти з підприємницькою діяльністю окремих



фізичних осіб-підприємців, а також із діяльністю малих підприємницьких структур (мікро- та малих підприємств) будь-якої форми власності і відповідної правової форми організації бізнесу з метою одержання прибутку ( на комерційній основі).

Функції, які відіграє мале підприємництво у нинішній економіці змішаного типу неможливо переоцінити. Його функції виявляються у тому, що за допомогою малого підприємництва здійснюється [1]:

- поглинання великої кількості робочої сили, а також утворення нових робочих місць, це допомагає оперативно вирішувати проблеми зайнятості і безробіття, перш за все у період рецесії;
- наповнення споживчого ринку якісними товарами і послугами, задоволення індивідуального попиту та спонукання до поліпшення сукупного попиту в цілому;
- поширення бази оподаткування для державного та місцевого бюджетів;
- швидка реакція на стан ринкової кон'юнктури, збільшення гнучкості та динаміки;
- збільшення рівня добробуту населення та зменшення бідності;
- утворення підприємницького класу як основи середнього класу;
- зменшення соціального напруження у суспільстві, демократизація ринкових взаємозв'язків, забезпечення соціально-економічної та політичної стабільності;
- надання нинішній економіці конкурентних рис і зменшення впливу монопольних тенденцій.

Якраз допомога розвитку малого підприємництва яляється ключовим завданням національних урядів заради поновлення макроекономічної, політичної, а також соціальної стійкості країни. Із малим підприємництвом зв'язані надії на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, вихід із економічної кризи, а також утворення умов для економічного збільшення.

Сприяння розвитку малого підприємництва має для нашої країни дуже велику роль, на відмінну від країн з розвиненою економічною системою. Це

зв'язано із його призначенням у наданні реформаційним процесам соціального напрямку, із відносно швидким процесом утворення нового покоління підприємців по всій території України, насамперед в малих містах та сільських населених пунктах. У нашій країні особи малого і середнього підприємництва забезпечують приблизно 64% доданої вартості, 81,5% зайнятості та 37% податкових надходжень, саме це визнає ключову роль малого підприємства в національній економіці.

Фактами, що свідчать про результати важливого призначення малого підприємництва є показники про його збільшуючу динаміку (чисельність в загальній кількості підприємств, зайнятість, частка у ВВП) та кількісні класифікаційні параметри.

## 1.2 Критерії формулювання суб'єктів малого підприємництва

У світовій практиці до сих пір не існує єдиних кількісних критеріїв формулювання суб'єктів малого підприємництва. Кількісні класифікаційні параметри малого підприємництва у різних країнах світу трохи відрізняються між собою (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 Порівняльна характеристика кількісних класифікаційних критеріїв малого підприємництва в різних країнах світу.

Країна	Критерії	Кількісні характеристики
Греція	Чисельність працівників, осіб	до 50
	Річний товарооборот, млн. дол. США	до 1,5
Німеччина	Чисельність працівників, осіб	від 50 до 500
	Річний товарооборот, млн. дол. США	до 55

Польща	Чисельність працівників, осіб	до 50
	Річний товарооборот, млн. євро	до 10
Сполучене королівство	Чисельність працівників, осіб	до 200 в обробній промисловості
		до 50 у будівництві
		немає обмежень у торгівлі
	Річний оборот, тис. фунтів стерлінгів	до 400 у торгівлі
США	Чисельність працівників, осіб	до 500
	Річний прибуток, млн. дол. США	до 2
Японія	Чисельність працівників, осіб	до 300 у обробній промисловості
		до 100 у гуртовій торгівлі
	Статутний капітал, млн. ієн	до 1100 в обробній промисловості
		до 30 в оптовій торгівлі

Таблиця 1.1 показує, що до осіб малого підприємництва, зараховують господарюючих суб'єктів з кількістю працівників до 50 осіб і річним оборотом до 10 млн євро. Однак у деяких країнах на практиці використовують національні критерії, котрі не завжди відповідають загальноприйнятим [2].

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), до якої належать більше 35 розвинених країн світу з великим доходом громадян, пропонує за критерієм розміру відрізнити такі підприємства: дуже малі, малі,

середні і великі. Основним критерієм для них застосовується критерій середньої кількості працівників, а класифікуються підприємства таким чином: дуже малі нараховують від 1 до 19 працівників; малі – нараховують від 20 до 99 працівників; середні – нараховують від 100 до 499 працівників; великі – нараховують від 500 і більше працівників.

В Україні критерії поділу підприємств на «мікропідприємства», «малі підприємства», «середні підприємства», «великі підприємства» визначено Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Господарським кодексом України (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2. Класифікація підприємств в Україні.

Тип підприємства	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»			Господарський кодекс України	
	Середня кількість працівників, осіб	Чистий дохід від реалізації продукції, млн євро	Балансов а вартість активів, млн євро	Середня кількість працівників, осіб	Річний дохід від будь-якої діяльності, млн євро
Мікропідприємства	до 10	до 0,7	до 0,35	до 10	до 2
Малі підприємства	10–50	0,7–8	0,35–4	10–50	2–10
Середні підприємства	50–250	8–40	4–20	50–250	10–50
Великі підприємства	понад 250	понад 40	понад 20	понад 250	понад 50

Ми можемо бачити з таблиці 1.2, що класифікація підприємств в Україні відповідно до дієвого законодавства передбачає застосування різних класифікаційних критеріїв, котре подекуди утворює проблематичність їх пояснення. Загальним та однаковим у кількісних значеннях критерієм являється середньорічна кількість працівників, котра для суб'єктів мікро- і малого підприємництва утворює до 10 і від 10 до 50 працівників відповідно.

Порівнюючи українські та європейські класифікаційних критеріїв осіб малого підприємництва, можна спостерігати, що вітчизняні базові кількісні критерії загалом відповідають своїм аналогам в країнах Європейського Союзу. Це дуже гарно, тому що вони співвідносяться з європейськими стандартами. Однак для того щоб покращити українське законодавство у сфері підприємництва необхідно приділити увагу на гнучкість поєднання вищенаведених критеріїв у класифікації Європейського Союзу.

### 1.3 Розвиток суб'єктів малого підприємництва в Україні

У період з 2013 по 2019 роки, точніше кажучи до порушення макроекономічної рівноваги через розповсюдження пандемії COVID-19, спостерігається мала, однак гарна динаміка розвитку суб'єктів малого підприємництва в нашій країні (Таблиця 1.3). Дану динаміку ми можемо розглянути у період з 2013 по 2019 роки на базі аналізу таких показників: частина малого підприємництва у ВВП, його частина у організації підприємництва в цілому, кількість суб'єктів малого і мікропідприємництва, чисельність зайнятих у малому підприємстві і кількість малих підприємств на 10 тисяч населення.

Таблиця 1.3 Динаміка основних показників суб'єктів малого підприємництва у період з 2013 по 2019 роки.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Частка малого підприємництва у ВВП, %	10	11	12	13	14	15	16
Частка малого підприємництва у структурі підприємництва, %	98,8	99,1	99,2	99,2	99,1	99,1	99,0
Кількість суб'єктів малого підприємництва, тис. од.	1702,2	1915,1	1958,4	1850,1	1789,4	1822,7	1923,0
В тому числі суб'єктів мікропідприємництва, тис. од.	1637,2	1859,9	1910,8	1800,7	1737,1	1764,7	1864,0
Чисельність зайнятих у малому підприємстві, тис. осіб	2010,7	1686,9	1576,4	1591,7	1658,9	1641,0	1746,6
Кількість малих підприємств на 10 тис. населення, од.	82	76	77	68	76	80	86

Роль всіх показників, в першу чергу частки малого підприємництва у загальній організації підприємництва (від 98,8% до 99,2%) і сукупності малих підприємств на 10 тисяч населення (від 68 до 86 одиниць), являються доволі значними. Якщо порівняти значення показника кількості малих підприємств на

10 тисяч населення у 2019 році у Китаї становить загалом 27,28, у Німеччині становить 30,35, в Польщі становить 45,29, у Франції становить 45,52, в Іспанії становить 59,43, в Італії становить 62,78, у Великій Британії становить 87,32, у США становить 93,54. Тобто за часткою малого підприємства у структурі підприємництва Україна знаходиться на рівні вищому за деякі розвинуті країни [3].

Однак внесок, який здійснюють малі підприємства нашої країни у створеному продукті залишається заниженим. Мале підприємство являється рушійною силою розвитку національної економіки. Частка малого підприємства у ВВП являється невеликою та не перевищує 16% (це найбільший показник у 2019 році). Водночас у економічно розвинутих країнах внесок малого підприємства у ВВП у середньому складає приблизно 60%.

Динаміка показників малого підприємства в Україні демонструє такою мірою не скільки його підтримку із сторони держави чи утворення зручних умов розвитку, скільки про його нездоланне бажання функціонувати та боротьбу за виживання.

Малому підприємству заважають розвиватися динамічніше деякі проблеми. Переважно ці проблеми поділяються на внутрішні та зовнішні. Зовнішні проблеми розвитку суб'єктів малого підприємства:

- недоліки системи оподаткування;
- обмеженість доступу до виробничих ресурсів;
- непрозорість механізмів надання державної фінансової допомоги;
- нерозвинена інфраструктура підтримки малого підприємства;
- неефективність механізмів захисту прав його суб'єктів;
- відсутність дієвого механізму державної підтримки малого підприємства.

Внутрішні проблеми розвитку суб'єктів малого підприємства:

- постійний дефіцит фінансових коштів, котрий зв'язаний із невисокою долею власного капіталу, а також необхідністю залучення позичкових коштів;

- нестача технічного обладнання, а також забезпечення сировиною у порівнянні із великим підприємництвом;
- низький рівень кваліфікації співробітників, а також їх власників, що утруднює застосування ними інноваційних технологій;
- великі витрати часу на формування податкових документів, ухилення від оподаткування;
- прихильність до проведення тіньових операцій, виплата частини заробітної плати «у конверті», а також інші факти порушення норм податкового та господарського законодавства;
- велика вартість користування банківськими кредитами при практичній відсутності будь-якого компенсаційного механізму з боку держави.

Призначення малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності, як структуроутворюючого елемента нинішньої економіки збільшується. Також збільшується його чутливість до зовнішніх та внутрішніх ударів, а також ризиковість у порівнянні з великим бізнесом. Через спалах пандемії COVID19 у 2020 році мале підприємництво в Україні, а також у цілому у світі зазнало нового чутливого удару, а саме здійснених пандемією кризових процесів та порушення стабільності в економіці. Завдяки запровадження урядом карантинних заходів, локдаунів та вимог соціального дистанціювання вивело український бізнес на межу виживання. У такий спосіб до загальних проблем розвитку малого підприємництва додалися нові, котрі зв'язані з нинішніми глобальними подіями:

- сильна чутливість, у порівнянні з великим підприємництвом, до невігідних економічних факторів, а також порушення макроекономічної стабільності (циклічні спади, інфляційні процеси);
- швидке зменшення доходів суб'єктів малого підприємництва, котрі у два рази переважає зменшення доходів для великого підприємництва;
- великі фінансові збитки, котрі суб'єкти малого підприємництва почали відчувати уже на другий та третій місяць карантинних обмежень;



- примусове зменшення штату співробітників, котре спричинило збільшення рівня циклічного безробіття;
- зростання долі банкрутств у суб'єктів малого підприємництва у порівнянні з суб'єктами середнього і великого підприємництва, перш за все тих, котрі використані у сфері послуг, розваг, громадського харчування. За даними Спілки українських підприємців України уже в першій кризовий березень 2020 року збанкрутіли, а також закрили свій бізнес приблизно 6% суб'єктів малого підприємництва;
- додаткову напругу на державу через зростання обсягів соціальних трансфертів, зв'язаних з виплатами допомоги по частковому безробіттю, а також надання державної допомоги найсприятливішим суб'єктам малого підприємництва;
- утруднення криміногенної ситуації в Україні із за втрати великої кількості громадян провідних засобів для існування, бізнесу та доходу.

#### 1.4 Плани уряду, щодо розвитку малого бізнесу

Пандемія COVID-19 стала чинником, котрий примусив увесь світ передивитися власні прогнози економічного та соціального розвитку не тільки на коротку перспективу, а також дозволяє по альтернативному підступити до утворення особистих пріоритетів на довгостроковий період. Вирішення традиційних, а також сучасних проблем розвитку малого підприємництва у нашій країні має стати одним з ключових напрямів державної політики. Уряду треба підготувати план дій, котрі будуть спрямовані на [4]:

- покращення дієвого законодавства у сфері організації діяльності малого підприємництва;
- полегшення приєднання міжнародної підтримки (фінансова, технічна);
- опрацювання державних схем пільгового фінансування малого підприємництва (відшкодування відсотків за кредитами, надання державних гарантій, кредитування державними банками за пільговими умовами);
- покращення чинної системи його оподаткування;

- задоволення професійної підготовки, а також перепідготовки кадрів;
- розвиток підприємницької інфраструктури.

Деякі ходи у даному напрямі уже зроблено. Особисто із сторони фіскальної політики було здійснено план державної підтримки бізнесу. Таким чином найчутливіші підприємства мають перспективу одержати підтримку один раз за величиною 8000 гривень; впроваджено податкові канікули для підприємств до травня місяця 2021 року; зняття частки податкових позик в розмірі до 3030 гривень.

Рішенням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 року №534 було схвалено «Державний план дій стимулювання економіки для подолання поганих наслідків, котрі заподіяні обмежувальними діями через уникнення утворенню, а також рознесенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, котра заподіяна коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020 та 2022 роки». Головною метою являється запровадження протягом наведеного часу комплексної системи нових перспектив стабілізації, а також стійкого розвитку економіки нашої країни, збільшення ступеня зайнятості населення шляхом підтримки наявних, а також заохочення утворення нових продуктивних робочих місць разом із гарними умовами праці.

Програмою передбачається відведення активної допомоги підприємницькій сфері, перш за все малому.

Насамперед, передбачається вирішення труднощів з ліквідністю суб'єктів малого підприємництва за допомогою впровадження плану дій, для того щоб зберегти робочі місця, полегшити доступ до фінансів, а також знизити витрати бізнесу.

Намічається поширити доступ до ринків за допомогою приєднання суб'єктів малого підприємництва для реалізації плану дій із соціально-економічного розвитку окремих територій.

Намічається реалізація систематизації організації, а також полегшення адміністративних процедур для малого підприємництва, котре проводитиметься формуванням результативної інфраструктури для його допомоги.

Із ціллю залучення прямих іноземних інвестицій до червня 2021 року пропонується утворення державного Фонду фондів для росту малого підприємництва. Щоб це здійснити необхідно здійснити консультації із Європейським інвестиційним фондом з приводу моделі фонду, перемови з приводу залучення міжнародних фінансових організацій, а також приватних фондів як партнерів до участі у Фонді фондів з внесенням капіталу.

У такий спосіб, для забезпечення існування вітчизняного малого підприємництва в положеннях недотримання макроекономічного балансу треба застосувати більше старань, чим в умовах стабільності. Тут йдеться про доречність досліджувати, міняти сталі структури управління бізнесу, здійснювати нешаблонні рішення та підходи, створювати нові ідеї, вносити гроші у розвиток освіти, а також науки, для того щоб молоде покоління вправно втілювати творчі рішення. Малому підприємству в Україні треба опиратися на знання, а також на певні повноваження кожного працівника, ступінь його освіти, фундаменту потрібного досвіду для вирішення інноваційних рішень та застосування перспектив для росту.

## 2 АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ПЕРІОД КРИЗИ 2020 РОКУ

### 2.1 Вплив підприємств малого бізнесу на економіку країни

Утворення справжнього сектору малого бізнесу в Україні відбулося починаючи з моменту, коли країна стала незалежною. Появилася законодавча база, до того ж Закон України «Про підприємництво», та було утворено Державний комітет України для допомоги малим підприємствам і підприємництву. Саме після становлення України незалежною державою почався курс не тільки утвердження, а також покращення сектору малого бізнесу.

На даний час з'являється запитання збереження, а також допомоги цього важливого сектору економіки, тому що не одна Україна, а й увесь світ зазнає тяжкі часи кризи і світової рецесії.

Підприємства малого бізнесу мають великий вплив на економіку країни, котрий дуже складно переоцінити. Після проведення великої кількості досліджень було підтверджено значення існування, а також продуктивної діяльності підприємств малого бізнесу.

Світова практика ведення підприємництва говорить про те, що у організації економіки країн з ринковою економікою важливе місце займає сектор малого підприємництва як більш за все масової, гнучкої, а також динамічної форми господарювання. В США ефективно існують різноманітні за розмірами банківські, а також кредитні установи, кожна із яких має свій сегмент ринку – дрібніші спільно працюють з малими, а також середніми підприємствами, це суттєво впливає на розвиток бізнесу у країні [5].

В організації економіки переважної кількості країн Європейського Союзу малий бізнес займає передові місця, через те що має ряд значних переваг. У теперішній час малі, а також середні підприємства виконують важливі функції як в реалізації економічного збільшення, так і збільшенні зайнятості у Європі. Від малих підприємств у великій мірі перебуває успіх великої кількості інтеграційних ініціатив у межах Європейського Союзу. Політика підтримки

малого, а також середнього підприємництва у Європейському Союзі містить всебічний та системний характер.

## 2.2 Значення та особливості малих підприємств

Підприємництвом називається вид економічної активності, під якою розуміється діяльність, котра спрямована на одержання прибутку, а також основана на незалежній ініціативі, відповідальності та інноваційній підприємницькій ідеї. Підприємства малого бізнесу мають низку переваг, котрі активно мають вплив на економічні, а також соціальні трансформації у країні. У нинішніх умовах підприємства малого бізнесу виконують свої обов'язки нестабільно.

Одними з особливих умов діяльності ринкової економіки важливим чинником регіонального розвитку являються грошові надходження від прибуткових бізнес структур, а також підприємницьких структур. Суть малого бізнесу полягає у тому щоб бути частиною розвитку регіонального, а також державного рівнів, застосовувати значний відсоток населення, котре бере участь у зазначеному секторі економіки, утворюючи регіональний продукт, конкурентоздатність, має певний вплив на соціальноекономічний розвиток регіону.

Нинішня практика господарювання, а також світова практика виявляють, що однією із самих важливих особливостей ринкової економіки являється існування, а також сумісні дії великих, середніх і малих підприємств та їх найвідповідніше співвідношення. Малий бізнес, котрий завжди змінюється, являється більш за все динамічним компонентом організації народного господарства.

В великій кількості країн Європейського Союзу малий бізнес утворює приблизно 60 % грошових потоків до бюджету. У нашій країні розвиток підприємницької діяльності здійснюється поступово, без раптових змін.

Більш докладніше, про розвиток підприємницької діяльності, ми зможемо ознайомитись, розглянувши та проаналізувавши таблицю 2.1. На цій таблиці

зображені показники про кількість підприємств за різновидами економічної діяльності до карантину, котрий зв'язаний з COVID - 19.

Таблиця 2.1 Кількість підприємств за видами економічної діяльності до кризи у 2018 році.

	Усього, одиниць	У тому числі							
		великі		середні		малі		з них	
		підприємства		підприємства		підприємства		мікропідприємства	
		Од.	%	Од.	%	Од.	%	Од.	%
Усього	355877	446	0,1	16057	4,5	339374	95,4	292772	82,3
у тому числі									
сільське, лісове та рибне господарство	50504	23	0,0	2298	4,6	48183	95,4	42907	85,0
промисловість	44425	237	0,5	4866	11,0	39322	88,5	29889	67,3
будівництво	29590	6	0,0	865	2,9	28719	97,1	24070	81,3
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	93590	135	0,2	3023	3,2	90432	96,6	79857	85,3
транспорт, складське господарство,	16085	24	0,1	1122	7,0	14939	92,9	12152	75,5

поштова та кур'єрська діяльність									
тимчасове розміщування й організація харчування	7535	2	0,0	261	3,5	7272	96,5	6014	79,8
інформація та телекомунікації	14515	7	0,0	333	2,3	14175	97,7	12420	85,6
фінансова та страхова діяльність	4058	2	0,0	266	6,6	3790	93,4	3222	79,4
операції з нерухомим майном	36332	2	0,0	428	1,2	35902	98,8	33251	91,5
професійна, наукова діяльність	28709	5	0,0	554	1,9	28150	98,1	25733	89,6
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	17290	2	0,0	844	4,9	16444	95,1	13629	78,8
освіта	2318	–	–	55	2,4	2263	97,6	1933	83,4
охорона здоров'я та надання	5432	–	–	1001	18,4	4431	81,6	2977	54,8

соціальної допомоги									
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2135	1	0,1	103	4,8	2031	95,1	1720	80,6
надання інших видів послуг	3359	–	–	38	1,1	3321	98,9	2998	89,3

У таблиці зображено, що мале підприємство утворює 95,4% від загальної кількості підприємств, а також ми можемо побачити, що 82,3% малих підприємств являються мікропідприємствами. Внаслідок чого обмеження діяльності малих підприємств може заподіяти суттєвої шкоди економіці нашої країни [6].

### 2.3 Підтримка малих підприємств у період рецесії

Суб'єкти малого підприємництва здатні ефективно виконувати свої функції при існуванні деяких видів забезпечення, а саме: законодавчого, кадрового, майнового, фінансового, інформаційного, організаційно-методичного. У нинішніх реаліях однією із важких проблем, котрі уповільнюють розвиток малого підприємництва являється обмеження доступу суб'єктів малого бізнесу до фінансових ресурсів.

В умовах надзвичайного становища, необхідно зосередитися на організаційно-методичному забезпеченні, а також розглянути позитивний досвід, котрий одержали підприємці. В умовах кризи, а також карантину, коли велика кількість підприємств малого бізнесу, котрі були зв'язані із сферою послуг і не тільки, для звичайної діяльності та не відхилення від правил законодавства, було виготовлено кроки запровадження інновацій, котрі змогли зберегти свої властивості під час перших ударів кризи. Переведення діяльності у режим «онлайн», опанування новітніх методів, завдяки яким багато



підприємств змогли надалі займатися своєю діяльністю, таким чином вони стали практично вирішальними у запобіганні банкрутства, а також у розвитку бізнесу та економіки.

Через пандемію COVID-19 у 2020 року світова економіка, а також економіка України ввійшла в стан рецесії. Це трапилося після підтвердження інформації Міністерством охорони здоров'я. Для того щоб уникнути розповсюдження пандемії у березні 2020 року, керівництво великої кількості країн, а також України в їхньому числі запровадили певні межі функціонування діяльності підприємств. Така подія великою мірою відбилася на діяльності підприємств малого бізнесу.

Велика кількість підприємств у галузі полуг, а також виробництва припинили свою діяльність, однак частина почала намагатися знайти шляхи для того щоб продовжити і розвинути свою діяльність. Перетворення підприємств примусово здійснилося в умовах карантину. Прийняття новітніх рішень, перекваліфікація і переобладнання, а також переведення бізнесу у режим «онлайн» сприяли відкриттю нових можливостей.

У допомозі підприємницькій діяльності також значну роль відіграли законодавчі заходи, такі як: полегшення системи реєстрації за допомогою впровадження новизни, таких як платформа «Дія», також було розроблено на базі додатку, швидкий спосіб реєстрації фізичних осіб підприємців у режимі «онлайн» за два робочі дні.

Платформа «Дія» — це онлайн-сервіс державних послуг, над котрими працює Міністерство цифрової трансформації України. Метою платформи «Дія» являється стати універсальним сприятливим способом взаємодії людини разом із державою. Сервіс допомагає зареєструвати фізичну особу підприємцем, а також обрати загальну або спрощену систему оподаткування та надати заяву для реєстрації платником податку на додану вартість. Міністерство цифрової трансформації представило сервіс, яким можуть користуватися суб'єкти малого, а також середнього бізнесу — національну онлайн-платформу. Протягом карантину онлайн-сервіс відіграв важливу

функцію у допомозі підприємницькій діяльності. Відповідно до даних, котрі були зазначені Міністерством цифрової інформації за квітень 2020 року, відкрито 4007 ФОП, змінено дані з приводу ФОП 5078, а також закрито 5726. Під час надзвичайного стану інноваційні, а також дистанційні зміни у реєстрі являються дуже необхідними [7].

Треба відмітити зміни, котрі трапилися у кінці березня. Верховна Рада на позачерговому засіданні 30 березня 2020 року прийняла загалом як Закон проект № 3275 про внесення змін до законодавчих актів, котрі заплановані на забезпечення додаткових соціальних, а також економічних гарантій у зв'язку із розповсюдженням коронавірусної хвороби.

Проектом передбачено зростання обмежень для фізичних осіб підприємців:

- для першої групи від 0,3 мільйонів гривень до 1 мільйона гривень;
- для другої групи від 1,5 млн грн. до 5 млн грн;
- для третьої групи від 5 млн грн. до 7 млн грн.

Під час прийняття рішення про запровадження карантину, було прийнято документ, який мав особливе значення - Закон №533-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України, а також інших законів України з приводу допомоги платникам податків під час проведення заходів, котрі спрямовані на уникнення появи та розповсюдження коронавірусної хвороби». Цей закон почав діяти 17 березня 2020 року. Закон №533-IX був офіційно оприлюднений у газеті, а також став законним наступного дня, а саме 18 березня 2020 року.

Його розгляд показує, що велика кількість змін спрямована на допомогу перш за все малому бізнесу, а саме: позбавлення підприємців від оплати єдиного соціального внеску за себе, а також відтермінування обов'язкового застосування реєстратора розрахункових операцій (РРО). Також вони завдадуть полегшення й іншим компаніям. Таким же чином документальні перевірки правильності нарахування, обчислення, а також сплати ЄСВ, котрі почалися до 18 березня 2020 року та не були закінченими, затримуються до 18 травня 2020 року.

На протязі періоду починаючи із 1 березня і закінчуючи 31 травня 2020 року платникам податків не нараховується пеня, а пеня котра була нарахована, але не була сплачена за визначений період пеня підлягає списанню.

Усі ці заходи необхідні для удосконалення, допомогу малого бізнесу, а також запобігання припинення існування бізнесу.

### 3 ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

#### 3.1 Чинники, які заважають державі підтримувати малі підприємства

Важливу роль у поліпшенні конкурентоспроможності та підвищенні економіки України виконує розвиток малого підприємництва. У країні зазначений сектор недостатньо розвинений, тому що частина людей, які займаються малим бізнесом складає не більше 25%, а об'єм реалізованої продукції малими підприємствами складає 16,9% від загального об'єму, до того ж за підрахунками 2014 року малі підприємства склали 95% від спільної кількості виробництв. В Україні фінансові засоби сприяння виявилися недостатніми, проте закономірність державної фінансової підтримки малого підприємництва вирішена на державному рівні. У результаті, актуальною виступає неодмінна умова рішення переважних напрямів державної фінансової політики підтримки малого виробництва, які допомагатимуть його зростанню у нелегких економічних положеннях.

Вивчення актуальних обставин в сфері фінансової підтримки малого підприємництва дало змогу знайти чинники, котрі стають на заваді реалізації ефективної державної політики в цьому напрямку між котрих можна виокремити загальні, котрі властиві вітчизняному бізнес-середовищу, а також специфічні, які зв'язані з досліджуванним сектором підприємницької діяльності:

- загальна економічна криза, зростання інфляція, знецінення валюти, зменшення розмірів кредитування, банкрутство банків та як результат всього цього низька інвестиційна спроможність країни. У 2014 році сталося зниження реального внутрішнього валового продукту на 6,8%, а також його подальше зниження на 10% у 2015 році, індекс споживчих цін за результатами у 2015 році становив 143,3%, на сьогоднішній день Фондом гарантування вкладів фізичних осіб відбувається ліквідація 72 банків;

- нерезультативна діяльність державних установ, а також фондів, котрі відповідають за підготовку і здійснення політики допомоги малого підприємництва. Їхня частина реформування, а також зміна повноважень,

плинність кадрів, обмежена розмова з приватним сектором і між урядовими міністерствами й відомствами – у 2014 році згідно із Законом України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», котрий набув чинності від 10 вересня 2014 року № 442 було ліквідовано Державну службу, котра відповідала за питання регуляторної політики, а також розвитку підприємництва, повноваження щодо допомоги підприємництва були переведені Міністерству економічного розвитку і торгівлі. Діяльність Українського фонду допомоги підприємництва за рахунок з'ясування якостей здійсненою Державною фінансовою інспекцією була признана не результативною;

- повний брак комплексної стратегії допомоги розвитку малого підприємництва, роздробленість планів, їхня не результативність, а також повний брак чітких цілей – Загальнодержавна програма розвитку малого та середнього підприємництва від 2014 по 2024 роки до сих пір не прийнята;

- повний брак фінансування у програм, котрі були прийняті для державної допомоги малого підприємництва, а також невисокий доступ до інших джерел фінансування – починаючи від 2011 і по 2015 роки, фінансування за програмою «Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва» було здійснено тільки у 2013 році. Банківський кредит малим підприємствам нелегко одержати через великі відсоткові ставки, а також повного браку забезпечення. Починаючи із 2012 року і аж до 2015 року, облікова ставка національного банку України зросла з 7,50% до 22,00%, середньозважена ставка за кредитами у національній валюті збільшилася до 20,20%;

- корупція (за показниками опитування, яке було проведено між підприємцями у межах дослідження ділового середовища, а також результативності підприємств (BEEPS V) за сумою, одержаною внаслідок підрахування у 2014 року корупція була признана підприємцями як другим за могутністю впливу обмеженням після політичної нестабільності);

- спірне оподаткування через існування в один і той же час двох режимів оподаткування, великий рівень ухилення від сплати податків, а також непостійність податкового законодавства [8].

### 3.2 Структурні реформи в економіці для малого підприємства

Не дивлячись на зазначені проблеми, можна виокремити ряд якісних змін, впроваджуваних на державному рівні з оголошенням курсу на структурні реформи у економіці, котрі у найближчому майбутньому допоможуть сталому розвитку економіки, а також малого підприємництва як його невіддільного компонента, а саме:

- прийняття стратегії, яка міцно встановить розвиток «Україна - 2020» з виділенням у межах вектору розвитку потреби дерегуляції, а також розвитку підприємництва, схвалення програми розвитку малого і середнього бізнесу, податкової реформи, програми розвитку українського експорту й інших, котрі прямо або непрямо відносяться до малого підприємництва;

- ліквідація великої частки торговельних технічних бар'єрів за кількістю одержаних внаслідок підрахування прийнятих відповідних законодавчих актів (Закон України «Про технічні регламенти, а також оцінку відповідності», котрий набув чинності від 15.01.2015 року № 124-VIII, Закон України «Про стандартизацію», котрий набув чинності від 05.06.2014 року № 1315-VII, Закон України «Про метрологію, а також метрологічну діяльність», котрий набув чинності від 05.06.2014 року № 1314-VII), а також програм Євросоюзу, особливо програми галузевої допомоги бюджету України. У найближчому майбутньому ці здобутки допоможуть зменшенню контролю за діяльністю суб'єктів господарювання на базі запровадження ризикоорієнтованої системи державного контролю, а також гармонізації національних стандартів з міжнародними, котрі потребують прийняття 1500 національних стандартів;

- участь у програмі «Горизонт-2020», котра зв'язана із розвитком інновацій, а також конкурентоспроможності підприємств за сумою, одержаних

внаслідок фінансування розробки новітніх технологій і матеріалів, і їхнє впровадження в малому й середньому бізнесі;

- участь у програмі «Європейська мережа підприємств», котра цілеспрямована на збільшення інвестиційних, а також торговельних перспектив підприємств внаслідок пошуку партнерів й інвесторів для міжнародної торгівлі або утворення колективних підприємств;

- запровадження у дію договору про поглиблену, а також всеохоплюючу зону безперешкодної торгівлі між Україною й Європейським Союзом, саме це допоможе покращити експортну діяльність і прямі іноземні інвестиції;

- гарні наслідки в галузі державних закупівель, котрі зв'язані з новим Законом України «Про публічні закупівлі», котрий набув чинності від 25 грудня 2015 року № 922-VII, суть якого полягає у встановленні мережі електронних закупівель в системі Prozorro, котра належить міжнародній організації із приводу запитань боротьби із корупцією Transparency International, а також котру у майбутньому планується перевести в володіння держави;

- успіхи в галузі ділового середовища: запровадження електронного управління, спеціального програмного забезпечення для утворення, а також надання звітності «Єдине вікно», зменшення чисельності ліцензованих різновидів діяльності й полегшення ліцензійних процедур (Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», котрий набув чинності від 02.03.2015 № 222-VIII). Державна реформа, котра зв'язана із дерегуляцією, а також розвитком підприємництва, містить у собі запровадження механізму відповідної регуляторної дії, яка передбачає його приєднання до програм законодавчих актів для того щоб зберегти їх від занадто великої зарегульованості (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з приводу полегшення умов здійснення бізнесу (дерегуляція)», котрий набув чинності від 12 лютого 2015 року №191-VIII);

- запровадження у дію податкового кодексу, а також часткове зменшення податкового навантаження, котре сукупно з позитивними змінами в створенні

бізнесу і реєстрації його власності дало змогу Україні пробитися на 83 місце у рейтингу Doing Business.

Підбиваючи підсумки щодо вищенаведених проблем та здобутку у сфері підтримки можна виділити переваги сприятливого розвитку державної фінансової підтримки малого підприємництва [9]:

1) інституційне удосконалення з застосуванням зарубіжних практик заради утворення новітніх фінансових інститутів, котрі допоможуть розвитку підприємництва;

2) збільшення фінансової інклюзії в сфері державної допомоги малому підприємству, котра зв'язана з забезпеченням можливості до ідентичного діапазону безпечних, сприятливих, а також прозорих фінансових послуг для чутливих груп під якими треба приймати суб'єктів підприємницької діяльності, яким необхідна державна фінансова допомога;

3) пошук джерел фінансування державної фінансової допомоги у важких економічних умовах.

3.3 Підходи до формування державної фінансової підтримки та типи цільових фондів малого бізнесу

Інституційна модернізація набирає особливого значення в положеннях прогресу системи державної підтримки. Оскільки на конкурентоспроможність бізнесу позначається існування та переваги установ, які надають фінансові послуги. За проведеним дослідженням всесвітнього економічного форуму, котре оприлюднює індекс глобальної конкурентоспроможності, рейтинг України зменшився з 76 місця у період з 2014 року по 2015 рік до 79 місця, у період з 2015 року по 2016 рік з 144 країн, найменші оцінки одержано за якість державних установ, котрі зв'язані з непродуктивністю бюджетних витрат.

До провідних інститутів державної допомоги малого підприємництва нашої країни належать: Міністерство економічного розвитку та торгівлі, Державна регуляторна служба, а також Український фонд допомоги підприємства. Первинний досвід втілення державної фінансової допомоги в Україні, котрий зв'язаний із організацією непродуктивних комітетів, служб та



фондів, а також перспективний курс на дерегуляцію підприємництва потребує свіжих способів до діяльності інститутів допомоги малого підприємництва. Розберемо підходи, за допомогою поєднання досвіду зарубіжних країн (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 Підходи до формування інституційної структури державної фінансової підтримки малого бізнесу

Підхід	Країни	Характеристика
1.Надвідомче агентство зі спеціальними повноваженнями	Тайвань, США, Великобританія	Основним з питань фінансової підтримки малого бізнесу є державний орган, що підпорядковується безпосередньо уряду та впливає на урядові департаменти з питань, що знаходяться у його компетенції.
2.Горизонтальна структура	Нідерланди, Фінляндія, Іспанія	Проявляється у міжміністерському партнерстві стосовно єдиної політики розвитку малого бізнесу, вимагає тісної співпраці та вміння досягати консенсусу
3.Вертикальна структура	Австралія, Канада, Швеція	Відповідальність за розвиток підприємництва розподілена між окремими

		департаментами, кожен з яких відповідальний за власний сектор, регіон чи завдання, співпраця між такими департаментами є мінімальною
4. Незалежне агентство із представників приватного та державного сектору	Об'єднані Арабські Емірати	Незалежний орган підтримки підприємництва, створений на паритетних засадах із представників бізнесу та державної влади

Оптимальнішою можна приймати структуру, яка об'єднує перші два підходи, які написані вище, тому що важко досягти горизонтального партнерства без участі надвідомчої асоціації, котра відповідає за координацію такої співпраці у границях загальної політики. На сьогочасному етапі доцільно зауважити розпорошеність прав у сфері вітчизняної державної підтримки малого підприємництва. Таким способом, слід постачати утворення агентство зі спеціальними повноваженнями у складі Міністерства економічного розвитку та торгівлі. На сьогодні у складі Міністерства діє Департамент розвитку підприємництва та регуляторної політики, який зобов'язаний стати базою для утворення компетентного вповноваженого органу, надійного за здійснення сприяння щодо малого підприємництва. Ефективність діяльності цього Департаменту у важливості центрального органу підтримки малого підприємництва буде залежати від таких факторів, а саме від належного обсягу повноважень з метою узгодження різноманітних міністерств та відомств, ефективної структури керування та фінансової стійкості.

Також великою проблемою для малого підприємництва є невеликий за обсягом доступ до фінансування. Мазаракі А.А., Волосович С.В. зауважують, що фінансова інклюзивність містить потребу домашніх господарств та суб'єктів господарств у фінансових послугах, наявність умов задоволення цих потреб, присутність належних фінансових послуг та їх важливість. В Україні необхідність в державній фінансовій допомозі виконується через такі фонди: український фонд допомоги підприємництва за допомогою інструментів мікрокредитування для заснування особистої справи, фонд допомоги малого інноваційного бізнесу через повне і часткове кредитування новітніх проєктів, український державний фонд допомоги фермерським господарствам через надання кредитів фермерським господарствам, аграрний фонд за рахунок державних закупівель й налагодження цін на сільськогосподарську продукцію, а також фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на інцидент безробіття з точки зору виплати одноразової допомоги для створення особистої справи. Проте дійство цих фондів не є ефективним, тому що є поверховість фінансування, недосконалість контролювання як за установою, яка видає кредити, так і за людиною господарювання, яка володіє кредитом.

Розберемо зарубіжний досвід державного фінансування малого підприємництва з застосуванням цільових фондів в залежності від виду фінансових послуг, котрі вони дають (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 Типи цільових фондів фінансової підтримки малого бізнесу

Тип цільового фонду	Характеристика фінансової послуги
Фонди мікрокредитування	Бюджетні кредити на започаткування власної справи чи на поповнення оборотного капіталу
	Бюджетні кредити для пріоритетних видів діяльності: інноваційна, сільськогосподарська, туристична і т. д.
	Бюджетні кредити для вразливих груп населення, таких як молодь, жінки, пенсіонери

Фонди гарантування кредитів	Гарантії фінансовим установам на кредитування малих суб'єктів господарювання
Фонди кредитування зростання	Незабезпечені позики підприємствам, що спроможні показати зростання продажів та прибутковості або мають потенціал до зростання (в основному експортний)
Фонди венчурного капіталу, бізнес-ангели	Здійснюють фінансування молодих компаній. З державного боку такі фонди отримують пільги в рамках схеми податкового кредиту задля стимулювання об'єднання приватних фінансів у венчурні інвестиції

Фонди мікrokредитування хоч і є найпоширенішими в Україні, за відсутності державного фінансування виявилися неефективними. Актуальним для України є створення фондів гарантування кредитів, де держава виступає в ролі гаранта певної частини кредиту, а кредитування здійснюється банками. Їх діяльність повинна базуватися на принципах єдності із економічними програмами розвитку, системності у підході до управління фінансовими ресурсами та моніторингу досягнення цілей.

Фонди гарантування кредитів набули значного поширення у країнах, що розвиваються, зокрема Болгарії, Чехії, Польщі, Словенії, Угорщині та Румунії. Певні кроки у державному гарантуванні здійснювались на базі Регіональних фондів підтримки підприємництва, проте значного поширення не набули. Основними характеристиками «типових» фондів гарантування кредитів у країнах Європи є [10]:

- створені відповідно до законодавства у формі корпорацій та знаходяться у державній власності, підлягають оподаткуванню;
- некомерційні, обов'язковою умовою є їх самокупність;
- не володіють банківською ліцензією, регулюються центральними банками країн чи державою;

- створені задля полегшення доступу до кредитування за відсутності застави, кредитної історії, незначного обсягу реалізації,
- гарантування здійснюється як нових, так і існуючих кредитів, інвестиційного та оборотного капіталу;
- гарантування є платним та сплачується позичальником заздалегідь;
- гарантії покривають від 50% до 100% основної суми кредиту, надаються на 5 років.

Фінансова нестабільність та відсутність вільних державних фондів фінансових ресурсів для підтримки економічного розвитку та розвитку малого підприємництва зокрема, змушують шукати інші джерела фінансування проектів підтримки розвитку малого підприємництва. На даному етапі економіко-політична увага до України сприяє залученню коштів від міжнародних організацій та іноземних фінансових інститутів, які залишаються єдиним стабільним джерелом фінансової підтримки малого бізнесу в Україні. Так, в Україні успішно реалізуються німецький проект «Підтримка малих та середніх підприємств», проект Світового банку «Кредитування малих та середніх підприємств за програмою APEx», Програма підтримки малого бізнесу Європейського банку реконструкції та розвитку.

### 3.3 Система оподаткування та програми для допомоги малим підприємствам

Підписання Угоди про асоціацію із Європейським Союзом та введення в дію угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною й ЄС утворюють можливості участі у програмах Європейського Союзу із розвитку бізнесу та сприяння виходу українського бізнесу на європейський ринок. Наразі особливу увагу варто звернути на програму EU SURE (EU Support to Ukraine to Re-launch the Economy) яка орієнтована на 2016-2020 рр. із прогнозованим бюджетом у 95 млн євро. Дана програма орієнтована на підтримку малого та середнього бізнесу у регіонах країни за рахунок технічної допомоги та консультацій стосовно дерегуляції бізнесу та вдосконалення

програм національного та регіонального розвитку бізнесу, створенню регіональних центрів підтримки бізнесу, що сприятиме економічному зростанню та зайнятості, створенню експортоорієнтованої економіки. Передбачається також розвиток інструменту гарантування кредитів, що видаватимуться комерційними банками.

Також Україна приєдналась до програми COSME – програма підвищення конкурентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу із загальним бюджетом 2,3 млрд євро та розрахована на 2014-2020 рр. Україна братиме участь у тих частинах програми, що пов'язані із покращенням умов доступу на ринки, умов функціонування малих підприємств та формування культури ведення бізнесу.

Ефективне використання коштів передбачених Європейським Союзом може стати важливим фактором для забезпечення відповідності європейським стандартам продукції.

Необхідно забезпечити гармонізацію законодавства України та Європейського Союзу та імплементацію Україною Акту Малою Бізнесу для Європи. Також важливо забезпечити інформування бізнесу стосовно можливостей, що виникають адже в Україні відсутній єдиний веб-портал, що дає характеристику можливостям та перевагам, що виникають перед малими суб'єктами господарювання та як пристосуватись до сучасних умов ведення бізнесу.

Джерелом фінансування діяльності малих підприємств можуть стати також власні кошти підприємств, вивільнені за рахунок пільгового оподаткування. Наразі в Україні з даною метою функціонує спрощена система оподаткування, обліку та звітності. Проблема подальшого функціонування даного податкового режиму в Україні потребує зважених та обґрунтованих підходів. На даному етапі економічного розвитку спрощене оподаткування виступає дієвим джерелом зменшення податкового навантаження на малий бізнес і трактується як пільгове оподаткування, тобто інструмент державної фінансової підтримки малого підприємництва. Однак, актуальними є

твердження стосовно її невідповідності принципам оподаткування, використання спрощеної системи оподаткування надприбутковими видами діяльності, штучна мінімізація доходів, укладення договору із роботодавцем та працівником як із незалежним підприємцем, що сплачує єдиний податок та як наслідок ухилення від сплати податків.

Вважаємо, що у короткостроковій перспективі її існування є виправданим, проте необхідно обмежити перелік видів діяльності, що можуть оподатковуватися у даній системі оподаткування задля унеможливлення її використання високоприбутковими видами діяльності, серед яких можна виділити ІТ-бізнес, приватна медицина, сфера інтернет-продажу, ресторанний бізнес.

У довгостроковій перспективі ж для забезпечення виконання принципів оподаткування та для унеможливлення ухилення від оподаткування із використанням механізмів спрощеної системи оподаткування варто забезпечити перехід на загальну систему оподаткування, зокрема для усіх юридичних осіб-малих підприємців та платників податку на додану вартість. Однак у межах загальної системи оподаткування податкове навантаження на мале підприємництво зростає, що потребує застосування податкових пільг для пріоритетних секторів підприємницької діяльності, таких як сільське господарство, туристичний, інноваційний бізнес, експортна діяльність. Проаналізувавши практику фіскальної підтримки бізнесу в зарубіжних країнах, вважаємо, що варто звернути увагу на можливість застосування такого податкового інструменту стимулювання підприємницької діяльності як податковий кредит, зокрема податковий кредит при переході на загальну систему оподаткування та інноваційно-інвестиційний податковий кредит [11].

Сутність податкових кредитів при переході на загальну систему оподаткування полягатиме у звільненні від сплати податку на прибуток протягом року для суб'єктів малого бізнесу, що переходять на загальну систему оподаткування, повернення таких податкових платежів здійснювати протягом

наступних 5-ти років із встановленням плати за користування такою пільгою у розмірі облікової ставки НБУ на початок року.

Застосування інноваційно-інвестиційних податкових кредитів дозволить зменшити податкове зобов'язання на встановлений відсоток від вартості придбаних нових технологій чи інноваційного обладнання. У країнах, що застосовують такий вид податкової пільги ставки суттєво різняться: від 3-8% у Грузії до 50% у Південній Кореї.



## ВИСНОВОК

На початку 2020 року макроекономічна стабільність в черговий раз пошкоджена у результаті пандемії COVID-19. Порушення стабільності трапилося на глобальному рівні, а також рівні національних економік.

Більш за все чутливим у сучасних умовах порушення макроекономічної стабільності виявилися суб'єкти малого підприємництва, котрі звичайно являються більш ризиковими, а також не мають достатньої «подушки безпеки». До звичних труднощів розвитку малого підприємництва приєдналися нові, котрі зв'язані з нинішніми глобальними викликами: великі фінансові втрати, примусове зменшення штату співробітників, високий ризик банкрутства.

Беручи до уваги змістовну структуроутворюючу роль малого підприємництва для нинішньої економіки змішаного типу всестороння допомога його розвитку являється важливим завданням національних урядів не тільки заради відновлення макроекономічної, але й політичної, а також соціальної стабільності країни.

Кризові умови примушують підприємства малого бізнесу розвиватися, а також уводити інновації. Керівництво країни запровадженням ряду законів допомагає підприємствам малого бізнесу, але на жаль цього замало. Не зважаючи на запропоновані заходи, статистика закриттів ФОП за квітень 2020 року являється від'ємною, це є поганим показником для регіональних розвитків, а також для країни загалом. Саме тому допомога підприємствам малого бізнесу на законодавчому рівні являється цінним елементом діяльності, але не вирішальним. Якраз ведення інноваційної політики на підприємстві, адаптація до критичних умов, швидке перетворення, а також можливість перекваліфікації й розширення виробництва та послуг являється вирішальним моментом допомоги та нормальної діяльності підприємств малого бізнесу, а отже й економіки України загалом.

Насамперед, встановлено фактори, котрі утримують розвиток малого підприємництва в Україні, серед них можна виокремити як загальні, котрі властиві вітчизняному бізнес-середовищу, так й специфічні, котрі зв'язані з

досліджуваним сектором підприємницької діяльності. На рівні з проблемами установлені й нові можливості, котрі допоможуть розширенню підприємницької діяльності в Україні. Можливості залучення фінансових ресурсів зв'язані з курсом на дерегуляцію, а також розвиток підприємництва, проголошеним стратегією «Україна – 2020» й введенням у дію Угоди про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі з Європейським Союзом.

Пріоритетами державної політики у системі фінансової допомоги малого підприємництва являється інституційне удосконалення з використанням позитивного зарубіжного досвіду, збільшення фінансової інклюзивності заради забезпечення доступу до фінансових ресурсів малих суб'єктів підприємницької діяльності, котрим необхідна державна фінансова допомога, а також пошук джерел фінансування такої підтримки. За відсутності державних фінансових ресурсів, а також труднощів у одержанні банківського кредиту надійним джерелом фінансової допомоги являється державне гарантування кредитів, фінансування міжнародних організацій, а також іноземних фінансових інституцій. Перспективними являються програми EU SURE, а також COSME. Оподаткування являється дієвим джерелом державного заохочення нагромадження внутрішніх фінансових ресурсів підприємствами в зарубіжних країнах. Особливу увагу необхідно надати на обмеження спрощеної системи оподаткування, а також застосування пільгових податкових кредитів у межах загальної системи оподаткування для малого підприємництва.

## ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Електронний журнал «Ефективна економіка» // [economy.nauka.com.ua](http://economy.nauka.com.ua): вебсайт. URL: [http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2\\_2021/100.pdf](http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf)
2. Електронний журнал «Ефективна економіка» // [economy.nauka.com.ua](http://economy.nauka.com.ua): вебсайт. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5085>
3. Збірник наукових праць ДонНАБА // [donnaba.edu.ua](http://donnaba.edu.ua): вебсайт. URL: <https://donnaba.edu.ua/journal/images/2-2020-20/48-53.pdf>
4. Економіка та управління національним господарством // [eprints.oa.edu.ua](http://eprints.oa.edu.ua): вебсайт. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/8577/1/4.pdf>
5. Малий і середній бізнес у сільському господарстві України // [elearn.nubip.edu.ua](http://elearn.nubip.edu.ua): вебсайт. URL: [https://elearn.nubip.edu.ua/pluginfile.php/723865/mod\\_resource/content/1/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D](https://elearn.nubip.edu.ua/pluginfile.php/723865/mod_resource/content/1/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D)
6. Організація агробізнесу // [elearn.nubip.edu.ua](http://elearn.nubip.edu.ua): вебсайт. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/page/view.php?id=129654&lang=en>
7. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року // [www.businesslaw.org.ua](http://www.businesslaw.org.ua): вебсайт. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/strategia-rozvytku-pidpryemnytva/>
8. А.А. Фастовець, І.В.Фисун Фінанси малого бізнесу // <http://dspace.puet.edu.ua/>: вебсайт. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/2864/1/%D0%A4%D0%9C%D0%91%20%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%A3.pdf>
9. Пріоритети державної фінансової підтримки малого бізнесу в Україні // [revolution.allbest.ru](http://revolution.allbest.ru): вебсайт. URL: [https://revolution.allbest.ru/economy/00811002\\_0.html](https://revolution.allbest.ru/economy/00811002_0.html)
10. Державне регулювання розвитку малого бізнесу в сучасних умовах // <http://pev.kpu.zp.ua/>: вебсайт. URL: [http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/3\\_08\\_uk/18.pdf](http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/3_08_uk/18.pdf)
11. Фонд Ганса Зайделя // <http://hss.kiev.ua/>: вебсайт. URL: [http://hss.kiev.ua/files/Doslidshennja\\_HSS\\_Galasjuk\\_UA.pdf](http://hss.kiev.ua/files/Doslidshennja_HSS_Galasjuk_UA.pdf)

12. Дяченко А. В., Карінцева О. І., Тарасенко С. В., Харченко М. О., Мазін Ю. О., Кисельова К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019-2020 рр. в Україні // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 19-37. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86419>

13. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>

14. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80106>

15. Дяченко А. В., Карінцева О. І., Тарасенко С. В., Харченко М. О., Мазін Ю. О., Кисильова К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019- 2020 рр. в Україні. Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 21-40. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85737>

16. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Фалько, К. С. Практичні засади підвищення ефективності логістичної діяльності сучасного підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 3. С. 127–136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-14 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86223>

17. Карінцева О.І., Дегтярьова І. Б., Харченко М.О., Долгошеєва О. І., Кіріл'єва А. В. Залучення іноземних інвестицій як інструмент забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3' 2020. С. 199-211. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-22 [https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3\\_2020/22.pdf](https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/22.pdf)

18. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>

19. Мельник Л. Г., Карінцева О. І. (2021) Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>

20. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2021. 432 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>

21. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>

22. Мельник, Л., Карінцева, О., Кубатко, О., Дерев'янку, Ю., Маценко, О. (2022). Реструктуризація соціально-економічних систем як складова формування цифрової економіки в Україні у період кризи. Механізм регулювання економіки, (1-2(95-96), 7-13.

23. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>

24. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>

25. Экономика развития: учебное пособие / под ред. д.-ра экон. наук, проф. Л. Г. Мельника, канд. экон. наук А. Вик. Кубатко. Сумы : «Университетская книга», 2017. 352 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80184>

26. Disruptive technologies for green economy formation in conditions of the fourth industrial revolution: the EU experience / I. Dehtyarova etc. // Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnytska I., – etc. –

International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. P. 388-392.  
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86986>

27. Karintseva O., Kharchenko M., Boon E.K., ...Melnyk V., Kobzar O.(2021). Environmental determinants of energy-efficient transformation of national economies for sustainable development.. J. International Journal of Global Energy Issues, 2021, 43(2-3), P. 262–274 <https://doi.org/10.1504/IJGEI.2021.115148>

28. Karintseva O. I., Yevdokymov A. V., Yevdokymova A. V., Kharchenko M. O., Dron V. V. Designing the Information Educational Environment of the Studying Course for the Educational Process Management Using Cloud Services. Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 87-97. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.89.07>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81759>

29. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. Mechanism of economic regulation. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>

30. Melnyk L., Sommer H., Kubatko O., Rabe M., Fedyna S. (2020). The economic and social drivers of renewable energy development in OECD countries. Problems and Perspectives in Management,18(4), 37-48. doi:10.21511/ppm.18(4).2020.04

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82719>

31. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>

32. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Kubatko, O., Karintseva, O., & Derykolenko, A. (2019). Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. Economic Annals-XXI, 179(9-10), 22-30. doi: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85476>

33. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Karintseva, O., Kubatko, O. Information factors in economic systems and business during transition to digital economy/Selected Aspects of Digital Society Development. Monograph 45. Edited by Tetyana Nestorenko and Aleksander Ostenda, Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. P. 173-178  
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87135>

34. Melnyk, L., Matsenko, O., Dehtyarova, I. & Derykolenko, O. (2019). The formation of the digital society: social and humanitarian aspects. Digital economy and digital society. T. Nestorenko & M. Wierzbik-Strońska (Ed.). Katowice: Katowice School of Technology. [in Ukrainian]. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74570>

35. Melnyk L.G., Kubatko O. (2017) The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption. International economic relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. – Ruda Śląska :Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium 272 p. ISBN 978-83-61429-11-1

36. The effects of the management of natural energy resources in the European Union / V. Voronenko, B. Kovalov, D. Horobchenko, P. Hrycenko // Journal of Environmental Management and Tourism. – Craiova: ASERS Publishing, 2017. – Vol. 8, Issue Number 7(23), P. 1410-1419. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1777>

37. Tu Yu-Xia, Kubatko O., Karintseva O., Piven V. (2021) Decarbonisation drivers and climate change concerns of developed economies. International Journal of Environment and Pollution. 2021. 69 (1-2), 112-129

38. Veklych O., Karintseva O., Yevdokymov A., Guillamon-Saorin E. (2020). Compensation mechanism for damage from ecosystem services deterioration: Constitutive characteristic. J. International Journal of Global Environmental Issues, 19(1-3), P. 129–142  
<https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2020.114869>